

Benda Kálmán

(1913–1994)

Barátai és ismerősei évtizedek óta úgy ismerték, mint aki kívül és belül soha semmit nem változott, nem is változtatható, s aki éppen emiatt bámulatra és tiszteletre méltó, sőt teljességgel nélkülözhetetlen, és akinek mély emberségét és tudósi magatartását a lassan múló munkás esztendőök és a néha váratlanul nekilóduló időszakok csak igazolni tudtak. Mert hát más volt-e Benda Kálmán, amikor – még a negyvenes években – a Teleki Pál Tudományos Intézet vezető munkatársaként francia nyelvű tudományos folyóiratot szerkesztett, és mellesleg a negyvennyolcas forradalom centenáriumát előkészítve, pénztelen, állástalan ifjú tudósjelölteket támogatott; más lett-e, amikor – már az ötvenes években – hátizsákkal házalt, könyvekkel kereskedett, de minden szakmájához közelálló tudta, hogy tudományos pályájáról korántsem mondott le; és nem a kezdettől fogva benne élő páratlan egyéniség bontakozott-e ki szemünk láttára, amikor – 1960 tájától – egymás után jelentek meg monstruózus szövegkiadásai, könyvei és cikkei a Bocskai-felkelésről, a Rákóczi-szabadságharcról és a magyar jakobinusokról?

Benda Kálmán azon történészek közé tartozott, akik a szintézisalkotó, eredeti koncepciótól a szakszerű forráspublikációig a kutatás minden területén természetesen és otthonosan mozogtak, és teljesen világos fogalmai voltak tudományszakának külföldi és hazai közönségéről s ennek rétegeiről. Tudta először is, hogyan kell szólni a magyar históriáról nemzetközi konferenciákon, és feltehetőleg emiatt nyíltak meg lassanként előtte az akkoriban szögesdróttal őrzött határok. Így történhetett, hogy hazai munkatársa lett nagytekintélyű kinti vállalkozásoknak. (Aki legalább némi benyomást akar szerezni külső kapcsolatainak láncolatáról, nem kell más tennie, mint átlapoznia a 80. születésnapjára megjelent impozáns emlékkönyvet.) Ő volt aztán az a nemzetközi tekintélynek örvendő magyar historikus, aki úgy írta meg itthoni könyveit és cikkeit, hogy – a múlt században kialakult hagyománynak megfelelően – a szűk szakmai keretén túl egy szélesebb olvasóközönség is értette azokat, s ő volt ezen felül az a történész, aki gyakran publikált a rokon tudományok folyóirataiban, az Irodalomtörténeti Közleményekben is. Személyében tisztelhattuk végül azt a tudománynépszerűsítő tudóst, aki tankönyvekben írt fejezeteket, munkatársa volt vidéki emlékkönyveknek, múzeumi és levéltári kiadványoknak. Tudománya népszerűsítésének legfőbb eszköze a rádió lett végül. Állandó sorozatait voltak, amelyeknek keretében hallgatói kérdésekre válaszolt, s egy-egy téma autentikus képviselőjét, legkiválóbb kollégáit szólaltatta meg.

A nagyváradi születésű Benda Kálmán a Lónyai utcai református gimnáziumban érettségizett 1932-ben, 1994-ben mint a Károli Gáspár Református Egyetem rektorától búcsúztak tőle. Egyetemi tanulmányait a régi Eötvös Collegium tagjaként végezte, melynek saját előadása szerint végtelenül sokat köszönhetett, utóbb a régi kollégisták szervezetének elnökévé választották. Az 1930-as években három éven át a tatai népfőiskolát vezette, majd a Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke

lett. 1953-ban az állástalan Benda a Budapesti Református Levéltár élére került; 1980-tól a Dunamelléki Református Egyház Ráday Gyűjteményét igazgatta. 1956 októberében a Forradalmi Bizottság tagjaként került a Történettudományi Intézetbe, 1957. január 1-jén igazgatóhelyettesé nevezték ki: rangjáról persze le kellett mondania, de munkatársként maradhatott. Innen ment aztán tudományos tanácsadóként nyugdíjba.

A magyar történelemnek voltak viharos századai, s Benda Kálmán alighanem egyik legviharosabb korszakában élte munkás életét: mindenestre olyan időben, amelyhez talán csak a Bocskaitól II. Rákóczi Ferencig terjedő évszázad fogható, s talán csak a jakobinus évtized hasonlítható. Nem véletlen talán, hogy történész-ként éppen ezekkel a nehéz időkkel foglalkozott behatóan. A két nagy válságperiódust a nyugodtabb élet és a szellemi fellendülés szakaszai követték: Benda Kálmán emberi magatartásával és tudósi munkájával, azt hiszem, ebbe az irányba mutat utat kortársainak és a következő nemzedékeknek.

Tarnai Andor

A kiadásért felel a Balassi Kiadó igazgatója

Szedte és tördelte a Balassi Kiadó

Budapest, 1994

Megjelent 12,95 A/5 ív terjedelemben

Nyomta a Jahn Ferenc Dél-pesti Kórház nyomdája

Felelős vezető: Zöldi Gyula

Munkaszám: : 983/94

HU ISSN 0021-1486

Terjeszti a Magyar Posta

Előfizethető bármely hírlapkézbetítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR 1900 Budapest XIII., Lehel u. 10/A.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 219-98-632 pénzforgalmi jelzőszámra. Példányonként megvásárolható a Balassi Kiadó könyvesboltjában (1023 Budapest, Margit u. 1., tel.: 212-0214, tel./fax: 116-2885), továbbá az Akadémiai Kiadó *Stúdium* (1368 Budapest, Váci utca 22., tel.: 118-5881) és *Magiszter* (1052 Budapest, Városház utca 1., tel.: 138-2440) könyvesboltjaiban.

Előfizetési díj egy évre: 660 Ft

Egy szám ára: 110 Ft

Külföldön terjeszti a Balassi Kiadó

H-1389 Budapest, Postafiók 149.

Ára: 110 Ft

INHALTSVERZEICHNIS

<i>János Bollók</i> : Astralmystik und Astrologie in der Dichtung von Janus Pannonius (Die Epigrammen)	299
<i>István Fenyő</i> : Zur jugendlichen theoretischen Orientation von József Eötvös und László Szalay	329
<i>Béla G. Németh</i> : Petőfi – Arany – Attila József?	359
Kleinere Mitteilungen	
<i>Judit P. Vásárhelyi</i> : Die Aenigmen von Albert Szenci Molnár	365
<i>Ákos Dömötör – Ferenc Kerényi</i> : Die allgemeinen Märchenmotiven des <i>János vitéz</i>	375
<i>Ilona Várhelyi</i> : Die Handspuren von János Arany, Sekretär der Akademie im Archiv der Finnischen Literarischen Gesellschaft	380
Werkstatt	
<i>Gábor Tiskés</i> : Der meditationsschreibende Rákóczi	382
Textologie	
<i>Tibor Dörögő</i> : Texttradition des Drama <i>Szent László és kora</i> (Der heilige Ladislaus und seine Zeit von Zsigmond Czakó)	402
Sammlung von Daten	
<i>László Gergye</i> : Die nicht-publizierte Werther-Übersetzung von Ferenc Kazinczy	411
Revue	
Géza Vadász: Die Epigrammen von Janus Pannonius (<i>László Török</i>)	420
Antike Rezeption und nationale Identität in der Renaissance insbesondere in Deutschland und in Ungarn (<i>Ágnes Ritoók-Szalay</i>)	429
Ioannes Bocatius: Opera quae exstant omnia. Prosaica (<i>András Szabó</i>)	431
János Arany: „Tisztelt Írótlár!” (Geehrter Dichtergefährte) (<i>László Péter</i>)	433
László Csányi: Babits átváltozásai (Die Umwandlungen von Babits) (<i>Ágnes Kelevész</i>)	435
Huba Lőrinczy: „...személyiségnek lenni a legtöbb.” (Es ist das Meiste eine Persönlichkeit zu sein) (<i>István Fried</i>)	438
Chronik	
Kálmán Benda (1913-1994) (<i>Andor Tarnai</i>)	443

BALASSI KIADÓ • BUDAPEST